

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASI

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

2.BASKI, İstanbul, Şubat 2004
1.BASKI, İstanbul, Aralık 2003

Bu çalışma İKV tarafından hazırlanmış, AB'nin mali katkısı ile yayınlanmıştır.

Yayın içeriği İKV'ye ait olup, AB'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Bu çalışma İKV'dan Yrd. Uzman Armağan CANDAN tarafından hazırlanmıştır.

İKV'nın ve hazırlayanın ismi belirtilerek alıntı yapılabilir.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

tel : (0212) 270 93 00

Faks: (0212) 270 30 22

web: ikv.org.tr

e-posta : ikv@ikv.org.tr

İçindekiler

Sunuş

1. AB neden bir Ortak Enerji Politikası geliştirmeye gerek duymuştur?
2. AB'nin enerji politikasının temel hedefleri nelerdir?
3. Enerji sektöründe iç pazarın oluşturulmasına yönelik çalışmalar hangi aşamada?
4. AB'nin enerji politikası hangi programlarla desteklenmektedir?
5. Elektrik sektöründe AB-içi ticaret yeterli seviyede midir? Trans-Avrupa Enerji Ağları nedir?
6. AB düzeyinde 'enerjide kendine yeterlilik' kavramından ne kastedilmektedir? AB'nin enerjide kendine yeterlilik seviyesi nedir?
7. AB'de alternatif enerji kaynaklarının devreye sokulması konusundaki çalışmalar istenen sonuçları vermiş midir?
8. Enerji sektöründe talep yönetimi nasıl sağlanmaktadır?
9. AB'de nükleer enerji konusu ne şekilde ele alınmaktadır?
10. Enerji politikası ve çevre korunması arasında nasıl bir ilişki vardır?
11. AB'nin enerji alanındaki yetkileri ve örgütlenmesi karşı karşıya bulunduğu sorunlarla mücadele etmeye yeterli midir?
12. AB'nin genişlemesi Birliğin enerji politikasını nasıl etkileyecektir?
13. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması'nın sona ermesini takiben bu sektörde nasıl bir düzenlemeye gidilmiştir?
14. Avrupa Birliği-Rusya Enerji Diyalogu süreci nedir?
15. Türkiye'nin enerji politikası AB ile uyumlu mudur?

Sunuş

Avrupa Birliği ortak politikaları, ortaya koydukları ilke, mevzuat ve kurallar ile, üye ülkeler arasında uygulamadan doğacak farklılıkları ortadan kaldırmakta, böylece "ortak" politika ile düzenlenmiş alanlardaki kurallar tüm üye ülkelerde uyumlu hale gelmektedir. Tam üyelikle birlikte Türkiye'nin de benimseyeceği bu politikalara ilişkin AB sistematine uyum, müzakere sürecinde Türkiye-AB ilişkilerinin en ağırlıklı gündemini oluşturacaktır. Bu nedenle, başta iş dünyası olmak üzere, ülkemizdeki ilgili tüm çevrelerin AB politikaları konusunda bilgi sahibi olmaları ve Türkiye'nin bütünleşmekte olduğu AB sisteminin parametrelerini uygulayabilir duruma gelmeleri büyük önem taşımaktadır.

"15 Soruda 15 AB Politikası" adlı serimizin on üçüncü kitapçığını oluşturan AB'nin Enerji Politikası ise, hem enerjinin sadece bölgesel değil küresel etkileri olan bir sektör olması, hem de insanlığın ve dünyamızın geleceğini çok yakından ilgilendirmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. AB enerji politikası, rekabet gücü, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması arasında bir dengeye vararak, toplam enerji tüketiminde kömürün payını korumayı, doğal gazın payını artırmayı, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmeyi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmayı hedeflemektedir.

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle, enerji konusunda önemli bir role sahiptir. Ülkemiz büyük bir hidroelektrik üreticisi olmanın yanında, Orta Doğu, Karadeniz ve Kafkaslar gibi enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeler ile AB arasında geçiş ülkesi konumundadır. AB tam üyelik hedefi doğrultusunda kararlılıkla ilerleyen Türkiye bu süreçte, ekonomik ve sosyal hayatın bütün alanlarında olduğu gibi, enerji konusunda da Avrupa Birliği'ne uyum sağlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda enerji ile ilgili birçok alanda gerekli yasal düzenlemeler yapılmış ve uygulamaya geçilmiştir. Enerji mevzuatının geniş kapsamlı ve ayrıntılı olması, toplumun sadece bugününü değil gelecek nesilleri de ilgilendirmesi, Türkiye'nin uyum çalışmalarını etkileyen unsurlar arasındadır.

"Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası" başlıklı bu kitapçık, AB'nin enerji politikasını farklı yönleriyle kısa ve anlaşılır bir şekilde aktarmak üzere hazırlanmıştır. Bu kitapçıkta yer alan 15 soruya verilen yanıtlarla Avrupa Birliği'nin enerji politikasının yapısı, işleyişi, sonuçları, geleceğe yönelik uygulamaları ve hedeflen açıklanmakta, ayrıca Türkiye'nin AB enerji politikasına uyum amacıyla sürdürdüğu çalışmalar kısaca ele alınmaktadır. Serimizin onüçüncü kitapçığını oluşturan bu çalışmanın Türkiye'nin AB üyelik sürecinde ilgili kesimlerin değişen koşullara uyum sağlama çabasına katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.

1.AB neden bir Ortak Enerji Politikası geliştirmeye gerek duymuştur?

Enerji politikasında basit çözümler yoktur. Bütün sorunları çözen, kirlenmeye yol açmayan ve ucuz bir enerji kaynağı da henüz bulunmamıştır. Gaz, petrol, kömür, nükleer enerji ve yenilenebilir enerji gibi kaynakların hepsi hem güçlü hem zayıf noktalara sahiptir. Diğer taraftan enerji, ekonomik ve sosyal hayatımızın hemen hemen bütün alanlarında kullanılmaktadır.

2.Dünya Savaşı sonrasında, Fransa ile Almanya'nın demir-çelik kaynaklarının devletler üstü bir otoritenin yönetimine devredilmesi ve bu sayede gerek uluslararası güvenlik gerek ekonomik büyüme açısından anahtar konumda bulunan demir ve çelik kaynaklarındaki çıkarların birleştirilerek Avrupa'da yeni bir savaşın önlenmesi anlayışı hakim olmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), böyle bir anlayışla, 1951 tarihli Paris

Antlaşması ile kurulmuştur. Böylece, bugüne kadar sürmüş olan Avrupa ekonomik ve politik bütünleşmesi de başlamıştır. Bu tarihten yedi yıl sonra, 1958de. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (AAET) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Antlaşmalar imzalanmıştır. O zamandan beri, enerji politikası, ekonomik bütünleşmeye paralel bir biçimde, kademeli olarak gelişmiştir.

Görüldüğü gibi enerji AB'nin en eski ortak politika alanlarından birisidir Tüm bu yıllar boyunca, ortak enerji politikasını etkileyen önemli değişiklikler yaşanmıştır: Örneğin, 1973'teki ilk petrol krizinden önce, AB üyesi ülkeler, gelişmiş ülkelerin çoğu gibi, enerji tüketimlerinde tutumsuz davranmanın yanında ithalata da aşırı bağımlıydılar. Petrol krizi, enerji arzını dış şoklardan koruyacak bir stratejiye ihtiyaç olduğunu göstermiştir. 1980'lerle birlikte çevre, bir başka ilgi konusu olarak ortaya çıkmıştır. Üretimden kullanıma kadar, mevcut enerji sisteminin küresel çevreye çok zararlı olduğu genel olarak kabul edilmiş, çevreyi tehlikeye atmadan enerji sistemlerinin nasıl yeniden yönlendirilebileceği konusu önemli bir mesele haline gelmiştir. 1980'lerin sonunda ise, Avrupa Birliği, bu defa. enerji piyasalarının serbestleşmesi yönünde yeni bir eğilimle karşı karşıya gelmiştir. Bu bağlamda, ülkeler arasında parçalanmış mevcut piyasaların bütünleştirilmesini gerektiği anlaşılmış ve enerji iç pazarı, artan rekabetin odağı haline gelmiştir.¹

1 Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "AB Enerji Politikası - pazarın açılması ve ekonominin desteklenmesi". 2000, s. 2

Bütün bu düşünceler, 1995 yılında kabul edilmiş olan ve AB enerji iç pazarı için genel ilkeleri ve hedefleri ortaya koyan "Avrupa Birliği için Bir Enerji Politikası" başlıklı Beyaz Kitap'ta yansıtılmıştır. Enerji arzının güvenliği, çevrenin korunması ve genel rekabet gücü, günümüzde AB enerji politikasının en önemli hedefleri olarak belirlenmiştir. Buna paralel olarak, bu alanda ortak bir politika oluşturulurken, sosyal ve ekonomik bütünleşmenin gerçekleştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, istihdam yaratılması ve bölgeler arasındaki dayanışmanın geliştirilmesi de dikkate alınmıştır.

2. AB'nin enerji politikasının temel hedefleri nelerdir?

AB'nin enerji politikasının temelinde birey bulunmaktadır. Tüketicilere daha ucuz enerji sağlanması, daha yüksek kalitede ve kesintisiz bir hizmet sunulması, AB enerji politikasının esas hedefini teşkil etmektedir. Doğaldır ki bu politikanın dayandığı bazı temel prensipler bulunmaktadır Bu prensiplerin tamamı birbiri ile etkileşim halinde ve birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bir yandan enerji iç pazarının tamamlanması, bir yandan arz güvenliğinin sağlanması, diğer yandan ise etkin talep yönetimi ile ilgili konular dikkate alınmakta, tüm bunlara ilaveten, enerjinin çevre boyutu da bu yöndeki çalışmalarını yakından etkilemektedir Bu durumda, AB enerji politikasının amaçları; rekabet gücü, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması arasında bir dengeye vararak, toplam enerji tüketiminde kömürün payını korumak, doğal gazın payını artırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak olarak açıklanmaktadır.

3. Enerji sektöründe iç pazarın oluşturulmasına yönelik çalışmalar hangi aşamadır?

Avrupa Komisyonu, 13 Mart 2001 tarihinde gaz ve elektrik piyasalarının 2005 yılında tamamen serbestleştirilmesine yönelik bir tedbirler paketi önermiştir. Buna göre 2003 yılında, elektrik sunucularını seçme özgürlüğüne sahip olan bütün hane dışı tüketiciler, 2004 yılında da gaz sunucularını seçme olanağına kavuşacaklardır. 2005 yılında ise istisna olmaksızın bütün tüketiciler kendi gaz ve elektrik sunucularını seçme özgürlüğüne kavuşmuş olacaktır. Komisyon'un önerileri arasında sınır ötesi tarife belirleme kurallarının

benimsenmesi, elektrik ve gaz için bir Avrupa altyapı planının geliştirilmesi ve AB'nin komşularıyla karşılıklı elektrik piyasalarını açma anlaşmaları için müzakerelerin başlatılması da bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nde geçtiğimiz yıllarda telekomünikasyon ve ulaşım sektörlerinde yaşanan liberalizasyon süreçlerinden sonra elektrik pazarı da rekabet kurallarına ayak uydurmak durumunda kalmıştır. Tabii ki bu değişim neticesinde AB elektrik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin rekabet otoriteleri nezdindeki durumlarının da yeniden tanımlanması gerekmiştir. Birliğin rekabet politikası, üye ülkelerin kendi iç pazarlarını etkileyen politikaları tamamlayıcı niteliktedir. Komisyon, elektrik pazarının en verimli şekilde rekabete açılmasını sağlamak için Topluluğun rekabet kurallarını kullanmaktadır. Söz konusu liberalizasyon, elektrik endüstrisi için yeni açılımlar yaratmaktadır. Bu yeni oluşumla, üreticiler ve pazarlayıcılar bölgesel ve ulusal pazarlar haricinde Topluluk bazında ekonomik avantajları değerlendirebileceklerdir. Ayrıca bu durum firmaların kültürel değişimlerine de yardımcı olacaktır. Firmalar yeni müşterilere açılarak farklı taleplere cevap verebilme yeteneklerini geliştirebileceklerdir. Bu durumda Topluluğun rekabet politikasının birinci görevi, bu yeni oluşumun yaratacağı fırsatlardan faydalanarak müşterilerine daha iyi hizmet sunmak isteyen kuruluşlara, karşılaşacakları güç durumlarda yardımcı olmaktır. Komisyon, söz konusu pazarın yeni girişimcilere açık olduğunu ve tekeli yapılanmanın sona erdiğini göstermelidir.

Yeni bölgesel pazarlara daha kuvvetli bir biçimde açılmak amacıyla, üreticiler arasında yapılacak anlaşmalar desteklenmelidir. Öte yandan benzer anlaşmalar söz konusu pazarda bir tekel oluşturmak amacıyla yapılıyorsa bunlara karşı önlemler alınmalıdır. Her anlaşma kendine özgü koşullarla değerlendirilmelidir. "Anlaşma kullanıcılar açısından ne gibi faydalar içermektedir?", "Böyle bir anlaşma ile pazara yeni girenler uzun süreli bir tekel mi oluşturacaklardır?". Bu gibi soruların cevaplarının Komisyon'dan önce işletmeler tarafından aranması, doğal olarak daha sağlıklı bir liberalizasyon sürecine de zemin hazırlayacaktır. Piyasaların küreselleşmesi ve giderek şiddetlenen uluslararası rekabet karşısında enerji iç pazarının tamamlanması, AB enerji politikası için bir hedef ve görevdir. AB'nin başlangıcından beri, Kurucu Antlaşmaların doğrudan uygulanması, kömür ve petrol ürünlerinin serbestçe ve kısıtlamasız dolaşabildikleri bir tek pazar kurulmasını mümkün kılmıştır. Ancak, doğal gaz ve elektriğin şebekeler içinde taşınması ve dağıtılması gerekmesi nedeniyle, bu enerji biçimleri için durum daha karmaşık olmuştur. 21. yüzyılın başında, AB enerji politikası, doğal gaz ve elektrik piyasalarının tedricen serbestleşmesi yönünde ilerlemektedir. Malların serbest dolaşımı, hizmet sağlama serbestliği, yerleşme hakkı ve rekabetin bozulmaması ilkeleri, bu sektörlerde de uygulanacaktır.

Rekabete açılmak neden gereklidir? Rekabet, bir kamu hizmet politikasıyla eşgüdüm içinde, verimlilik artışına, yeniliğe, müşteriler için seçme hakkına, hizmetlerin iyileşmesine, daha düşük fiyatlara ve enerji kaynaklarının daha iyi kullanılmasına yol açmaktadır.

Yeni bir elektrik iç pazarı: AB'de elektrik üretimi, on yıllar boyunca, tekeli üretime ve 15 ayrı ulusal pazara dayalı olmuştur. Zaman içinde teknolojik değişim nedeniyle, önemli ve temel kamu politikası hedeflerini muhafaza ederken, sektörün gelişmesi için rekabete izin verilmesinin mümkün olduğu anlaşılmıştır. 19 Şubat 1996'da, AB'nin her yerinde elektrik ticareti ve üretimi için, rekabet istisna değil kural haline gelmiştir. Elektrik tek pazarını kuran bu mevzuat, rekabetin adil ve şeffaf bir şekilde gelişebileceği asgari şartları belirlemektedir.

Yeni çerçeve, herhangi bir üreticinin, AB içinde herhangi bir yerde yeni bir enerji santrali kurmasına ve elektrik üretmesine izin vermektedir. Lisanslamaya ilişkin kurallar şeffaf ve etkili hale getirilmiştir. Büyük ve orta boy elektrik tüketicileri, elektriği nereden alacaklarını seçme imkanına sahip olmuş ve elektrik ağına sahip olmayanların erişimi de güvence

altına alınmıştır. Elektrik iç pazarında temel unsur seçme hakkıdır.

Yeni bir doğal gaz iç pazarı: Elektrik sektörü gibi, gaz piyasası da uzun yıllar boyunca 15 üye devletin ulusal piyasalarına dayalı olmuş ve ülkeler çok çeşitli gaz tekelleri yaratan farklı özellikler geliştirmiştir. Bu çerçevede merkezi ve merkezi olmayan sistemler, kamu mülkiyetli veya özel mülkiyetli tekeller bir arada bulunmuştur. Beş üye devlet (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda ve İngiltere) Avrupa Birliği'nin doğal gaz tüketiminin % 85 ten fazlasını gerçekleştirmektedir. İki üye ise (Yunanistan ve Portekiz) doğal gazı kendi enerji sistemlerine daha yeni sokmuşlardır. Finlandiya, AB'nin doğal gaz şebekesine bağlı değildir. Bütün bunlar bir yana, doğal gaz, talebin en hızlı büyümesinin beklendiği enerji kaynağıdır. Aralık 1997'de, Enerji Konseyi bir "doğal gaz iç pazarı" kurulmasını kararlaştırdığında bütün bu düşünceler hesaba katılmıştır. Piyasaların çeşitliliği nedeniyle, doğal gaz piyasası için yeni ortak çerçeve, esnek bir düzenlemeye dayanmaktadır. Üye ülkeler, 2000 yılında, yeni düzenlemenin ulusal mevzuatlarına aktarılmasını tamamlamışlardır.

Bu sektöre ilişkin siyasi mutabakat da, elektrik piyasasında geçerli olan ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler; zaman içinde kademeli olarak rekabete açılma (10 yıl), şeffaflık ve hakları veya yükümlülükleri açısından firmalara karşı ayrımcı olmamak şeklinde belirlenmiştir. Yeni çerçeve, doğal gazın depolanması, iletilmesi, sunulması ve dağıtılması konularında ortak kurallar getirmektedir. Doğal gaz sektörünün örgütlenişi ve işleyişi hakkında ayrıntılı kurallar belirlenmiş, lisans verme kriterleri ve prosedürleri tanımlanmıştır. Yeni gaz iç pazarı ile, çevresel avantajlar da beklenmektedir.

Petrol sektörü: Petrol sektörünün de iç pazarda önemli bir yeri vardır. AB enerji politikası, petrolü başka enerji biçimleriyle ikame etmeyi hedeflemektedir. Ancak, bu enerjinin önemi nedeniyle, AB yerli hidrokarbon kaynaklarının aranması ve işletilmesini bir yandan da, teşvik etmektedir. Özellikle petrol ürünleri üzerindeki tüketim vergileri ve lisanslama konularında, önemli tedbirler alınmıştır. 1994ten beri, AB, Avrupa Ekonomi Alanı içinde hidrokarbon arama, keşif ve üretim faaliyetlerinde (üçüncü ülke şirketleri dahil) bütün şirketlere ayrımcı olmayan erişim imkanı sağlamıştır. Petrol ürünleri üzerindeki tüketim vergileri, enerji iç pazarının temel taşlarından biri olarak kabul edilmiştir. Çoğu ürünler için, asgari vergi düzeyi, ürünün yakıt olarak veya ısınma amaçlı kullanılmasına göre değişmektedir.

Kömür sektörü: Aynı zamanda AB'de ki ilk iç pazar olma özelliğini taşıyan kömür pazarı 1952 yılında AKÇT Antlaşması ile kurulmuştur. Elli yıldan beri başarıyla uygulanmakta olan bu antlaşmanın süresi, 23 Temmuz 2002de sona ermiştir. 1952ten beri, AB ülkeleri arasında kömür ticareti herhangi bir kısıtlamaya tabi olmamıştır. Katı yakıtlar, AB'de elektrik üretiminin %30'a yakın bir bölümünü sağlamaktadır. Arzın bolluğu ve düzenliliği ve fiyatların rekabetçi olması dikkate alınır, katı yakıtlar çok önemli bir rol oynamaya devam edecektir. AB, kömür kullanımını teşvik etmeyi ve yurtiçi üretim kapasitesini daha rekabetçi kılmayı hedeflemektedir. AB içinde halen kömür üreten sadece üç ülke vardır: İngiltere, Almanya ve İspanya. İthal kömür yerli kömürden çok daha ucuz olduğundan, üretim azalmaktadır. Düşük kömür fiyatları, gaz gibi diğer rakip yakıtların fiyatlarını düzenleyici bir rol oynamaktadır. Doğal gaz kullanımının yaygınlaşması nedeniyle AB'de kömür tüketimi bir azalma içindedir.

4. AB'nin enerji politikası hangi programlarla desteklenmektedir?

"Avrupa için Akıllı Enerji (2003-2006)" programı, Kasım 2000'de Komisyon'un "Enerji: Arzın Güvenliği" isimli Yeşil Kitap tarafından taslağı oluşturulan faaliyet planı doğrultusunda uygulanmaya başlamıştır. Program ile hedeflenenler, arzın güvenliğinin

güçlendirilmesi, iklim değişikliği ile mücadele ve Avrupa sanayini rekabete teşvik etmek olarak açıklanmıştır. "Avrupa için Akıllı Enerji (2003-2006)" programı ile, yenilenebilir enerji, enerji etkinliği, ulaşımın enerji cephesi ve bunların uluslararası teşviki alanlarında ulusa!, bölgesel ve yerel girişimlere mali destek sağlamak amaçlanmaktadır.

AB'nin mali yardımlarından yararlanacak olan girişimler AB piyasasının canlandırılmasına ek olarak çeşitli konular da amaç edinmelidir. Bu konular arasında, enerji verimliliğinin her yıl %1 oranında artırılması, yenilenebilir enerji tüketiminin 2010 yılına kadar %6'dan %12'ye yükseltilmesi, yine 2010 yılına kadar yenilenebilir kaynaklar yoluyla sağlanan elektrik üretiminin %22.1 seviyesine çıkarılması, kojenerasyon (birleşik ısı-güç sistemleri, bkz. dipnot no.6) yoluyla gerçekleştirilen elektrik üretiminin artırılması ve Kyoto'da belirlenen mekanizmaların teşvik edilmesi bulunmaktadır. AB tarafından geliştirilen enerji politikalarının uygulanmasının desteklenmesi çeşitli Topluluk Programları ile mümkün olmaktadır. Birliğin enerji politikalarının ve programların hayata geçirilmesi için 2003-2006 döneminde 215 milyon Euro'luk bir bütçe öngörülmüştür. 1998-2002 dönemindeki Enerji Çerçeve Programı kapsamında ise toplam 175 milyon Euro harcanmıştır. Enerji alanındaki Birlik programlarından en önemlileri aşağıda sıralanmaktadır.

- **ALTENER II:** AB Komisyonu'nun özellikle rüzgar ve sudan yenilenebilir enerji elde edilmesi konusundaki hassasiyeti Altener II programının temelini oluşturmaktadır. Yenilenebilir enerji, karbondioksitin azaltılması konusunda önemli rol oynamaktadır. Tanım olarak yerel bir enerji türü olan yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi, endüstriyel gelişimi düşük düzeyde olan bölgelerde istihdamı artırmanın yanı sıra ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Topluluğun yenilenebilir enerjinin teşviki konusu üzerinde duran tek programı olan Altener, beş yıllık bir dönemin adından 1997'de sona ermiştir. 2003-2006 yıllarını kapsayan Altener II programı için 80 milyon Euro ayrılmıştır. Altener II girişimi, yenilenebilir enerji konusundaki faaliyetleri genişletmiş ve Beyaz Kitap "Gelecek için Enerji:Yenilenebilir Enerji Kaynakları" ile taslağı hazırlanmış olan Topluluk Stratejisi ve Faaliyet Plan'na büyük katkı sağlamıştır. Altener II'nin amaçları arasında şu unsurlar yer almaktadır: Yenilenebilir kaynakların potansiyelini geliştirmek amacı ile alınmış olan Topluluk tedbirlerinin uygulanması ve tamamlanması; yenilenebilir enerji pazarındaki ürünlerin ve araçların uyumlaştırılması; yatırımcıların güvenini artıracak olan altyapı çalışmalarına destek verilmesi ve uluslararası, ulusal, bölgesel, yerel düzeyde bilgi ve koordinasyonun geliştirilmesi; yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin işlevsel kapasitesinin artırılması; ve Topluluğun yenilenebilir enerji stratejisinin uygulanması.²

2. European Commission, Energy Framework Programme – ALTENER II, <http://europa.eu.int/comm/energy/en/altener2.htm>

- **SAVE:** SAVE programı Birliğin enerji etkinliği konusunda teknolojik olmayan faaliyetlerinin temel odağı konumundadır. Birlik, SAVE programı çerçevesinde, siyasi önlemler, bilgi, pilot faaliyetler ile yerel ve bölgesel enerji yönetimi yoluyla enerjinin etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Program ile sanayide, ticarete ve ulaşım sektöründeki enerji tüketiminde tutumlu olunması teşvik edilmektedir. İlk SAVE programı AB Konseyi tarafından 1991 yılının Ekim ayında kabul edilmiş ve 1995 yılında sona ermiştir. Bu programın devamı niteliğinde olan ve beş yıllık bir dönemi kapsayan SAVE II programı AB Konseyi tarafından Aralık 1996 tarihinde kabul edilmiştir. Şubat 2000'de ise SAVE, 1998-2002 yıllarını kapsayan beş yıllık Topluluk stratejisinin taslağını oluşturan Enerji Çerçeve Programı ile bütünleştirilmiştir. AB Komisyonu 9 Nisan 2002 tarihinde SAVE programının yerine geçen "Avrupa için Akıllı Enerji 2003-2006" programını kabul etmiştir. SAVE programının kapsadığı alanlar için 2006'ya kadar 70 milyon Euro harcanması öngörülmektedir.

- **COOPENER:** Program, uluslararası alanda enerjinin etkin kullanımını ve yenilenebilir kaynaklardan enerji arzının sağlanmasını teşvik etmektedir. 2003-2006 yıllarını kapsayan programın bütçesi 17 milyon Euro olarak belirlenmiştir.
- **STEER:** "Ulaştırma enerjisi" isimli yeni bir faaliyet alanı oluşturan program, 2003-2006 yıllarını kapsamaktadır. Program için 32 milyon Euro'luk bir bütçe ayrılmıştır
- **SYNERGY:** Synergy, Avrupa Komisyonu Enerji ve Ulaştırma Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen bir işbirliği programıdır. Program, AB üyesi olmayan ülkelerle enerji politikasının katılımcılara fayda sağlaması amacı ile işbirliği faaliyetlerinin şekillendirmesi ve uygulanması için finansman sağlamaktadır. Diğer AB programlarının aksine, SYNERGY programı, AB'nin enerji siyasetinin dış boyutunu ele almaktadır. 1998-2002 yıllarını kapsamış olan program çerçevesinde finanse edilen projelerin en fazla %50'si Birlik fonlarından karşılanmış ve genelde proje başına 250.000 Euro'dan az olmamıştır. SYNERGY, "Avrupa için Akıllı Enerji" programına entegre edilmiştir.
- **CARNOT:** Şubat 1998'deki AB Zirvesi'nde CARNOT programı olarak adlandırılan temiz ve etkin sıvı yakıt kullanımını teşvik edecek çok yıllık teknolojik faaliyet planı kabul edilmiştir. Plan çerçevesinde 2002 yılına kadar 3 milyon Euro harcanmıştır. Amaç, karbondioksit emisyonu dahil olmak üzere emisyonları sınırlandırmak ve varolan en iyi teknolojilere karşılanabilir fiyatlarla ulaşmaktır. Tüketiciler bu amaçla gelişmiş sıvı yakıtı teknolojilerini kullanma yönünde teşvik edilmektedir. Buna ek olarak öncelikli hedef, dengeli enerji politikası izlenmesi (arzın güvenliği, rekabet ve çevrenin korunması) ve Enerji Çerçeve Programı'nın dikkate alınmasıdır. CARNOT, 2003 yılından itibaren "Avrupa için Akıllı Enerji" programına entegre edilmiştir.
- **SURE:** Nükleer sektördeki faaliyetler üzerine yoğunlaşmış bir programdır. Enerji Çerçeve Programı'nı tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir.

5. Elektrik sektöründe AB-içi ticaret yeterli seviyede midir?

Trans-Avrupa Enerji Ağları nedir? 2020 yılına kadar mevcut AB üyelerindeki elektrik enerjisi tüketiminin %35, AB'ye yeni üye olacak 10 ülkedeki tüketimin ise %80 oranında artması beklenmektedir. 2000 yılında AB ülkeleri sınırları arası elektrik enerjisi ticareti ise toplam tüketimin ancak %7'si civarında gerçekleşmiştir. Özellikle İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan ve İngiltere'nin, elektrik enerjisi sektöründeki rezervlerini korumak ve artırmak yönünde politikalar üretmesi, komşuları ile bağlantı seviyelerinin düşük kalmasına neden olmaktadır.

Trans-Avrupa Enerji Ağları (TEN-E), Maastricht Antlaşması ile ulusa! ağların birbirleriyle bağlantısını ve birlikte çalışmasını teşvik etmek için ulaşım, telekomünikasyon, enerji ve çevre alanlarında ilerleme sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. Böylelikle Birlik içindeki tek pazarın tamamlanmasına katkıda bulunulması ve Avrupa vatandaşlarının sınırsız Avrupa ortamından en yüksek düzeyde faydalanması hedeflenmiştir. Bu çerçevedeki dört faaliyet alanından biri olan TEN-E ile enerji projeleri, enerji iç pazarının gelişmesine katkıda bulunulması, arz güvencesinin iyileştirilmesi ve AB'nin ekonomik ve sosyal uyumuna katkıda bulunulması tasarlanmıştır. AB, sınırlar arasında hem elektrik hem doğal gaz ağlarını güçlendirmek ve bunların entegrasyonunu sağlamak ve AB'ye düzenli bir elektrik ve gaz akımını güvence altına almak istemektedir. TEN-E kapsamında 1995 yılından bugüne kadar hayata geçirilen proje sayısı, elektrik sektöründe 44, doğal gaz sektöründe de 46 olmak üzere 90'ı bulmuştur. Projelerin AB fonlarından finanse edilip hayata geçirilebilmesi için ekonomik getiriye sahip olması, yukarıda sıralanan amaçlar doğrultusunda çalışması ve dolayısıyla da ortak çıkara hizmet etmesi gerekmektedir. TEN-E kapsamında geliştirilmesi öngörülmüş olan ağlar şunlardır:

- *Elektrik ağları: Yüksek voltaj hatları, denizaltı bağlantıları ve koruma, izleme ve kontrol sistemleri Doğal gaz ağları: Yüksek basınçlı*
- *Doğal gaz boru hatları, yeraltı depolama faaliyetleri, sıvılaştırılmış doğal gazın elde edilmesi ve depolanması ile ilgili faaliyetler, koruma, izleme ve kontrol faaliyetleri*

TEN-E'nin hayata geçirilmesinde göz önünde bulundurulmuş öncelikler ise şunlardır: Elektrik sektöründe izole durumda bulunan elektrik ağlarıyla bağlantı sağlanması, üye ülkeler arasında bağlantıların geliştirilmesi, üye ülkelerle üçüncü ülkelerin bağlantılarının güçlendirilmesi; doğal gaz sektöründe, doğal gazın yeni bölgelere ulaştırılması, izole durumdaki gaz ağlarının bağlantısının sağlanması, alım ve depolama kapasitesinin geliştirilmesi, gaz boru hatlarının arzının artırılarak ulaştırma kapasitesinin yükseltilmesi.³

3. European Commission, "New and Renewable Energies".

http://europa.eu.int/comr/Venergy/re5/intelijent_energy/index_en.htm

6. AB düzeyinde 'enerjide kendine yeterlilik' kavramından ne kastedilmektedir? AB'nin enerjide kendine yeterlilik seviyesi nedir?

AB enerji kaynakları bakımından fakir değildir. 1992 Körfez savaşı gibi bazı olaylar, Toplumun enerji sisteminin sağlam olduğunu ve küçük krizler ve dış etkenlere bağlı sorunlar ile başa çıkabildiğini göstermiştir. Bununla beraber, tüketilen enerjinin yarısı üçüncü ülkelerden ithal edilmektedir. AB enerji politikasının hedeflerinden biri, arzın kesintiye uğramasını önlemektir. Birlik tarafından en çok ithal edilen enerji kaynağı petroldür. AB'de tüketilen petrolün %78'i ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Bunu, %36 ile doğal gaz ve %32 ile diğer yakıtlar takip etmektedir. Avrupa'nın enerji tüketimi arttıkça bu bağımlılık da artmaktadır.

Enerjide kendine yeterliliğe ilişkin yaklaşımlardan biri, enerji kaynaklarını çeşitlendirmek olmuştur. Kullanılan enerji kaynakları ne kadar çeşitli olursa, AB o kadar daha az bağımlı olacaktır. AB yeni enerji kaynakları geliştirmekte, hidroelektrik enerji, güneş ve rüzgar enerjileri gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmektedir. Yine arz güvenliğini sağlamak amacıyla, Birlik, Avrupa Enerji Şartı gibi bazı anlaşmalar yaparak üçüncü ülkeler ile uluslararası enerji işbirliğini güçlendirmiştir. Dış bağlantıların geliştirilmesi ve sürdürülmesi de arz güvenliğinde bir başka temel unsurdur. Trans-Avrupa Enerji Ağları bu amaçla kurulmuştur. Ancak, enerji taleplerini azaltmak hala önemini korumaktadır. AB, rasyonel enerji kullanımını ve bir enerji tasarrufu kültürünün gelişmesini teşvik etmektedir. Enerji arzı güvenliğine yönelik AB girişimlerinden en önemlileri şunlardır;

Avrupa Enerji Şartı: Avrupa Enerji Şartı, 1991 yılında Lahey'de imzalanmış olup 38 ülke ve AB tarafından onaylanmıştır. Şart'ın başlıca hedefleri, arz güvenliğini artırmak, enerji üretimi, dönüşümü, taşınması, dağıtımı ve kullanımının verimliliğini en üst düzeye çıkarmak ve çevre problemlerini en aza indirmektir. Bu hedeflere ulaşmak için, MDAÜ'lere (Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri) AB ülkelerinden uzmanlık bilgisi ve yatırım sermayesi transferi bir öncelik olmuştur. Nisan 1998'de, Enerji Şartı Antlaşması ve Enerji Verimliliği üzerine bir Protokol yürürlüğe girmiştir.

Trans-Avrupa Enerji Ağları (TEN-E): Enerji arzı güvenliğinin sağlanması için, enerjinin ayrımcı olmayan ve güvenilir bir şekilde taşınması gereklidir. İç pazarın genişlemesini hedefleyen AB, sınır ötesi doğal gaz ve elektrik şebekeleri geliştirilmesine öncelik vererek, yeterli enerji bağlantı şebekeleri kurmayı amaçlamaktadır. Bazı Akdeniz ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Norveç ile bağlantılar yapılmıştır. Örneğin, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan'ı kapsayan CENTREL elektrik şebekesi, başlıca

Avrupa elektrik şebekesi olan UCPTTE'ye 1995 yılında bağlanmıştır. Eski Sovyetler Birliği devletleri için INOGATE programı (Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı) çerçevesinde çalışmalar yapılmaktadır.

Stok tutma sistemleri: Enerji arzı güvenliği, talep planlamasına ve tedbirlerine de bağlıdır. 1970'lerde ki petrol bunalımından sonra, stok tutma sisteminin geliştirilmesiyle gelecekteki bunalımların etkisinin sınırlandırılacağı kabul edilmiştir. AB üyesi ülkeler asgari doksan günlük tüketime eşdeğer düzeyde petrol ürünü stokları bulundurmak zorundadırlar.

7. AB'de alternatif enerji kaynaklarının devreye sokulması konusundaki çalışmalar istenen sonuçları vermiş midir?

Alternatif enerjinin -rüzgar, su, güneş ve biomas- gelişmesi Avrupa Komisyonu'nun enerji politikasındaki en önemli amaçlarından biridir. Bu anlamda AB, alternatif -yenilenebilir- enerji kaynaklarına yönelerek hem çevre üzerindeki baskıyı hem de fosil yakıtlar nedeniyle oluşan dışa bağımlılığı azaltmayı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği'nin alternatif enerji kullanımı ile ilgili hedefi, Komisyon'un hazırladığı Beyaz Kitap'ta da belirtildiği gibi, alternatif enerjinin toplam enerji tüketimindeki payını 2010 yılı itibarıyla %6'dan %12'ye (aydınlatma ve ısıtma), 2020 itibarıyla de %22'ye çıkarmaktır.⁴ Bu amaca yönelik olarak üye ülkeler yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek adına çeşitli politikalar uygulamaktadırlar. Eğer bu alandaki ulusal politika AB hedeflerine uyumlu değilse; Komisyon'un uyulması gereken zorunlu hedefler koyabileceği öngörülmektedir. Ancak alternatif enerji hedeflerini karşılamak gün geçtikçe zorlaşmaktadır. AB'nin yenilenebilir enerji için öngördüğü 2010 yılında %12 oranını yakalayabilmesi için, 1990-1999 yılları arasındaki yenilenebilir enerji artış oranınının 2 katına ulaşması gerekmektedir. Bu dönemdeki toplam artış %15 oranında olmuş, bu oran toplam enerji tüketimine ise %4.5-5 oranında yansımıştır.

4. European Commission, "New and Renewable Energies", http://europa.eu.int/comm/energy/res/intelligent_energy/index_en.htm

Bu alandaki finansal, mali ve idari engeller ile bazı alternatif kaynakların rekabet edebilirliğinin yeterli düzeyde olmaması alternatif enerjiye olan yatırımı düşük kılmaktadır. Bunların yanında, alternatif enerji payının artmasına yönelik olumlu sinyaller de vardır. Yenilenebilir enerjide hidroelektrik, %90'lık payıyla birinci sırada yer alırken, "yeni" yenilenebilir kaynaklar olarak da adlandırılan rüzgar ve güneş enerjisi özellikle Batı Avrupa'da önemli bir gelişme göstermiştir. AB genelinde rüzgar ve güneş enerjisinde Danimarka, Almanya ve İspanya'nın gösterdiği hızlı gelişme ile Avusturya, Yunanistan ve yine Almanya'nın özellikle güneş enerjisi alanındaki gelişmeleri bu alandaki önemli ilerlemelerdir. Komisyon tarafından yayınlanan "Avrupa'da Enerji ve Ulaşım: 2030'a Doğru" başlıklı araştırmada şu anda Avrupa'nın enerji kaynakları içinde yenilenebilir enerjinin miktarı %6 olarak gösterilmiştir. Aynı araştırma, bu oranın 2030 yılında ancak %8'e ulaşacağını öngörmektedir.⁵

5. European Commission, "European Energy and Transport -Trends to 2030", January 2003, p. 14

8. Enerji sektöründe talep yönetimi nasıl sağlanmaktadır?

AB Komisyonu'nun yayınladığı "Enerji Arzı için Avrupa Stratejisine Doğru" isimli Yeşil Kitap'ta enerjide talep yönetimine ilişkin altı çizilen üç nokta şunlardır:

i. AB dış enerji kaynaklarına gitgide daha bağımlı hale gelmekte, AB genişlemesi de bu

gidişata katkı yapmaktadır. Şu anki öngörülere göre önlemler alınmazsa günümüzde %50 seviyesinde olan ithalata bağımlılık, 2023 yılında %70 seviyesine ulaşacaktır.

ii. Günümüzde AB'de sera gazı emisyonu yükseliştir. Bu durum iklim değişiklikleri için önlem almayı güçleştirmekte ve Kyoto Protokolü taahhütlerini karşılamayı zorlaştırmaktadır. Bunlara ek olarak, Kyoto Protokolü'ndeki taahhütler iklim değişimine karşı atılacak ilk adım olarak kabul edilmeli ve iklim değişimi ile olan savaşın uluslararası toplumun içinde yer aldığı uzun süreli bir mücadele olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

iii. AB'nin enerji arzını etkileme kapasitesi sınırlıdır. Konuyu talep yönünden değerlendirecek olursak temel olarak yapılarda ve ulaşımda enerji tasarrufunun desteklenmesi yoluyla AB'nin etkin olabilmesi mümkündür.

AB'de enerji talep yönetimi yapılar, sanayi ve ulaşımda RUE (Enerjinin Rasyonel Kullanımı), ısı ile güçte de kojenerasyon⁶ olmak üzere dört koldan yürütülmektedir.

6. Kojenerasyon; Enerjinin hem elektrik hem de ısı formlarında aynı sistemden beraberce üretilmesidir. Bu birliktelik, iki enerji formunun da tek tek kendi başlarına ayrı yerlerde üretilmesinden daha ekonomik neticeler doğurmaktadır. Basit çevrimde çalışan, yani sadece elektrik üreten bir gaz türbini ya da motoru kullandığı enerjinin %30-40 kadarını elektriğe çevirebilmektedir. Bu sistemin kojenerasyon şeklinde kullanılması halinde sistemden dışarıya atılacak olan ısı enerjisinin büyük bir bölümü de kullanılabilir enerjiye dönüştürülerek toplam enerji girişinin % 70-90 arasında değerlendirilmesi sağlanabilmektedir. Bu tekniğe "birleşik ısı-güç sistemleri" ya da kısaca "kojenerasyon" denmektedir.

Yapılarda RUE

Bu yöntemle binalarda enerji etkinliğinin artırılması amaç edinilmiştir. Yeşil Kitabın sonuç bölümünde, genel olarak yeni teknolojileri destekleyen Topluluk programlarının bir çok üye ülkedeki yapılarda enerji etkinliği sağlanmasında başarılı olmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle, enerji talebindeki büyümeyi azaltacak yasal bir çerçeve oluşturulmuş ve bu yönde şu Topluluk programları hazırlanmıştır:

Yeşil Işık Programı: Yeşil ışık, yürürlükte olan gönüllü bir programdır. Bu program çerçevesinde özel ve kamusal kuruluşlar ışıklandırmaya yönelik olan enerji kullanımını AB Komisyonuna tevdi etmişlerdir. Bu yolla kirlilik emisyonunu azaltmışlardır. Yeşil Işık programı Şubat 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Enerjisi Yıldız Programı: Bir etiket olan Enerji Yıldızı, tüketicilere hem mali açıdan tasarruf sağlamak hem de çevreyi koruyan teçhizatları tanıtmaya yardımcı olmaktadır. Üreticiler, montajcılar, ihracatçılar, ithalatçılar ve perakendeciler ürünlerine Enerji Yıldızı almak için, AB Komisyonu'na başvuruya teşvik edilmektedirler.⁷

7 European Commission. Energy Demand Management, http://europa.eu.int/comm/energy/Bn/fa_2_en.html

Isının ve Gücün Kojenerasyonu

AB Komisyonu, 22 Haziran 2002 tarihinde ısının ve gücün kojenerasyonunu desteklemek amacı ile bir direktif taslağı hazırlamıştır. Yeni kojenerasyon santrallerinin en az %10 oranında yakıt tasarrufu sağlayacağı öngörülmektedir. Böylece Komisyon, enerji arzının güvenceye alınması ve iklim değişikliğine karşı mücadele edilmesine ilişkin Birlik politikalarına da destek vermektedir. Açık ki AB'nin enerji talebini etkilemesi, enerji arzını etkileme kapasitesinden çok daha kuvvetlidir. Kyoto taahhütleri doğrultusunda ve enerji arzını göz önünde bulundurarak enerji talebi konusuna eğilme gerekliliği ortadadır.

Sanayide RUE

Enerji Etkin Elektrik Motorları Avrupa Bilgi Bankası (EURODEEM); Elektrik motorlarının geliştirilmesi, enerji tasarrufu sağlanması amacıyla alınacak en önemli tedbir olarak değerlendirilmektedir. Yılda yaklaşık 400 Twh düzeyinde olan enerji tüketiminin üçte ikisinin enerji etkinliğini artırmakla tasarruf edilebileceği gerçeği, elektrik motorlarının geliştirilmesi konusunda Birliği teşvik etmektedir. Bu tür teknolojilerin desteklenmesine yönelik bir çok programa rağmen, enerji etkin motor teknolojilerinin pazara girebilmesi için bazı tarife dışı engellerin üstesinden gelinmesi gerekmektedir. Etkinliği yüksek enerji motorları bilgi bankasının amacı, kullanıcıların en iyi donanımı ve yenileme seçeneklerini belirlemelerine yardımcı olmaktır.

Ulaşımında RUE

Temiz Kentsel Ulaşım: Çevreyle ilgili endişeler, emisyonu düşürmek amacı ile etkin ulaşım teknolojilerine olan eğilimi artırmaktadır. Etkin ulaşım teknolojileri kavramının içine daha temiz yakıtın yanı sıra teknik olmayan tedbirler de dahil edilmiştir. AB, bu konuda bir strateji geliştirmeye çalışmaktadır. Strateji geliştirmedeki amaç çeşitli faaliyetler içerecek olan kentsel sürdürülebilir hareketliliğin desteklenmesidir. Bu faaliyetler arasında park kontrolü ve ulaşım kısıtlamaları gibi talep yönetimine ilişkin tedbirlerin yanı sıra adil ve etkin fiyatlandırma da yer almaktadır.

Ulaşım Altyapısında Ücretlendirme ve Vergilendirme Politikası: Her türlü ulaşım modelinde ulaştırma vergileri ve ücretleri, değişik kirlilik düzeylerini, seyahatin süresini, tehlike maliyetini ve bunlara ek olarak altyapı maliyetlerini de göz önünde bulundurmalıdır. Kirlenen öder prensibi ile hedeflenenler ulaşım tıkanıklığını ve kirliliği azaltmak,»enerji şekillerini yeniden düzenlemek ve ulaştırma kapasitesini artırmak amacıyla mali kaynak elde etmektir.⁸

8 European Commission, Transport infras'tructure charging policy, http://euTCpa.eu.int/comm/transport/mtrctarging,'ichai gmg_en.html

9. AB'de nükleer enerji konusu ne şekilde ele alınmaktadır?

Enerji üretmek için nükleer gücün kullanılması karbondioksit emisyonlarını azaltabilmektedir. Ancak 1986 yılında Çernobil'de meydana gelen facia, nükleer enerjinin toplum tarafından kabul edilmesi için, taşıma, atık yönetimi ve devreden çıkarma konularında güvenlik standartlarının yükseltilmesine ve nükleer teknolojinin yayılmasını kontrol altına alma konusuna önem verilmesine ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

AB üyesi ülkeler bu konuda farklı yaklaşımlara sahiptirler. Üye ülkelerin bazıları nükleer enerjiye büyük ölçüde bağımlıyken, diğerleri nükleer enerjiden uzak bir enerji politikası izlemeyi tercih etmektedirler. Bu bağlamda, Avrupa kurumları, nükleer enerjinin geliştirilmesine izin veren Euratom Antlaşması çerçevesinde sorumluluk taşımaktadır. Yüksek düzeyde bir nükleer güvenlik, yayılmanın önlenmesi ve insan sağlığının yüksek düzeyde korunması gibi bazı ortak ilkeler kabul edilmiştir. Ancak, sonuçta, standartların belirlenmesi ve nükleer tesislere lisans verilmesi konusunda sorumluluk üye ülkelere aittir.

AB'nin enerji politikası çerçevesinde oluşturduğu programlardan biri olan SURE faaliyet programı, nükleer enerji alanına özgü bir programdır. Birliğin "Enerji Çerçeve Programının bir parçası olan SURE programına 15 AB üyesi yanında 15 de doğu Avrupa ülkesi katılmaktadır. SURE üç alanı kapsamaktadır:

i. Radyoaktif maddelerin taşınması: Sağlık, güvenlik ve nükleer güvenlik teknolojileriyle ilgili problemler. Programın bu alandaki amaçları şunlardır;

- Güvenlik standartlarını yükseltmeye yardım etmek ve bahsedilen uyumlaştırma tedbirlerini alarak iç pazarın işleyişini kolaylaştırmak,
- Deney ve teknik bilgi gelişimini sağlayarak yasal mevzuatı iyileştirmeye yardım etmek, Taşıma esnasında meydana gelen olayların teknik boyutunu değerlendirerek gelecek için çıkarımlar yapmak,
- TACIS programına katılan ülkelerle taşıma güvenliğinin artırılmasına ilişkin işbirliği yapmak,
- SURE programına katılan ülkeler Üye Topluluğun ilgili organları arasındaki işbirliği ve bilgi akışını artırmaya yönelik çalışmalar yapmak.

Avrupa Komisyonu'nun nükleer maddelerin taşınmasıyla ilgili faaliyetlerinin yasa! dayanağı Avrupa Topluluğu Antlaşmasının genel ulaştırma politikasıyla ilgili 5. başlığı ve Euratom Antlaşmasının radyasyondan korunmayla ilgili temel standartları koyduğu 3. bölümüdür. Komisyon, bu faaliyetleri desteklemek amacıyla 1982'de Avrupa Parlamentosu'nun isteğiyle, radyoaktif maddelerin güvenli taşınması konusunda, ulusal uzmanlardan oluşan bir "Sürekli Çalışma Grubu" oluşturmuştur. Bu çalışına grubu Komisyon'a nükleer madde taşımacılığıyla ilgili taslaklar sunmaktadır. Komisyon'un 1998-2003 yıllarındaki faaliyetler için radyoaktif madde taşımacılığıyla ilgili olarak belirlediği öncelikleri şunlardır;

- Tek pazarın işleyişi ve uyumlaştırma ihtiyacı,
- Tüzüklerin uygulanmasına yönelik değerlendirme,
- Ulaştırma tüzüklerinde revizyon,
- MDAÜ'lere ve eski Sovyet ülkelerine yardım,
- Kamuyla iletişim ve
- Ulaştırma acil durum düzenlemeleri.

Komisyon bu alanda 1999-2002 yılları için her yıl 500.000 Euro'luk bütçe ayırmıştır. 1999 bütçesinden 6 çalışma finanse edilmiş ve bu çalışmalar 2001'de tamamlanmıştır. (SURE programının uygulanmasına yönelik olarak, radyoaktif madde taşımacılığı alanındaki taslak çağrısı Birliğin resmi gazetesinde 23 Haziran 2002'de yayımlanmıştır. Bu çağrı için 350.000 Euro'luk bir bütçe belirlenmiştir).

Komisyon, radyoaktif maddelerin sevkiyatının sayısı ve özellikleri ile sevkiyat sırasında meydana gelebilecek kazaları içeren bir veri tabanı geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu veri tabanının AB içinde taşınmakta olan paketlerin sayısı ve türü konusunda da bilgi sağlaması öngörülmekte, böylece nükleer sektörün kabul edilebilirliğini sağlayan şeffaflık ve güvenliği sağlayıcı önlemlerin alınması hedeflenmektedir.

ii. TACIS⁹ programına katılan ülkelerle sınıai işbirliği: Bu başlık altında amaçlananlar;

9 TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu ve Moğolistan için teknik destek), eski Sovyet Cumhuriyetleri ile Moğolistan'a teknik destek sağlaması için 1990 yılında oluşturulan bir AB programıdır. TACIS kapsamında verilen yardımlar hibe şeklinde olup eğitim, enerji, ulaştırma, gıda üretimi ve dağıtım ile sınıai ve ticari işletmelere destek sağlanması olmak üzere beş alanda yoğunlaşmaktadır. 2000-2006 dönemi bütçesi 3,1 milyar Euro'dur.

- Endüstriyel, idari, yasal ve finansal alanlarda analizler yapmak,
- Avrupa nükleer güvenlik teknolojilerinin transferine yönelik endüstriyel işbirliği tedbirlerini teşvik etmek,
- Topluluk ve TACIS ülkeleri arasında nükleer kuruluşların güvenliği konusunda işbirliğini sağlamaktır.

Bu alanda, 1995 yılında Komisyon Ulaştırma ve Enerji Genel Müdürlüğü ve Rus Atom Enerjisi Bakanlığı arasında, nükleer kuruluşlara mal ve hizmet sağlayan Rus ve Avrupa endüstrileri arasında işbirliğini başlatmaya yönelik bir memorandum imzalanmıştır.

iii. TACIS programına katılan ülkelerdeki koruma önlemleri:

Eğitim, alışma dönemi, uzmanların meslek içi eğitimi ve teknolojik gelişmeler konusunda bilgilendirilmesi, Modern lojistik, değerlendirme ve kontrol donanımının kurulması. Eski doğu bloku ülkelerindeki politik olaylar ile nükleer ve radyoaktif maddelerin bu ülkelerden gelen yasal olmayan akışı nedeniyle söz konusu ülkelerdeki yerel görevlilerin nükleer maddelerin kontrolüne ilişkin eğitimini gerçekleştirmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Genel olarak bu alandaki öncelik, koruma yöntemlerine ilişkin olarak uzmanların meslek ve meslek içi eğitimlerine verilmiştir. Bu başlık altında Komisyon şu gibi faaliyetler düzenlemiştir:

- AB, MDAÜ ile BDT ülkelerinde kurs ve mesleki eğitim kursları,
- AB ülkeleri ve diğer söz konusu ülkelerdeki uzmanlar için seminerler,
- AB ve BDT ülkelerinde nükleer konularda çalışan uzmanlara ziyaretler,
- Nükleer maddelerin yasadışı trafiğinin önlenmesi için örnekietne analizleri.¹⁰

10 European Commission, Energy Framework Programme – SURE.

http://Buropa.eu.ini/GOniTn/Bnefgy/fln/pfs_sure_en.html

10.Enerji politikası ve çevre korunması im arasında nasıl bir ilişki vardır?

Enerji kaynağı olarak yaygın bir biçimde, petrol, kömür ve doğal gaz gibi yenilenemeyen enerji kaynakları ile, hidroenerji, jeotermal enerji, güneş, rüzgar, biomas enerjisi ve nükleer enerji gibi yenilenebilir kaynaklardan yararlanılmaktadır. Enerji tüketiminin her geçen gün artması ile, önemli çevre sorunlarının ortaya çıktığı, bunların gün geçtikçe de arttığı bilinmektedir. Enerjiye olan aşırı talep, ekonomiye ve çevreye yapabileceği etki düşünlmeden, her türlü enerji kaynağının kullanımına imkan tanımaktadır. Dolayısıyla, bir tarafta enerji ihtiyacı, diğer tarafta da ekolojik denge ve çevrenin korunması göz önünde bulundurulduğunda, uzun vadede artan enerji ihtiyacının karşılanmasında çevreye olası zararları önenebilir kaynakların kullanımı önem kazanmaktadır. Bu yaklaşım enerjinin sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile sağlanmasını gündeme getirmektedir. Enerji kaynaklarının taşıdığı çevresel riskler için gereken tedbirleri almak, enerji verimi ve tasarrufu tedbirlerini uygulayıp kaynak kaybını en aza indirmek, enerji arzının, ihtiyaçtan fazla artmasını engelleyici planlamalar yapmak ve atmosferi korumak gerekmektedir.

Enerji elde edilmesi ile ilgili en yaygın kirlenme türü, fosil yakıtların kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Petrol, doğal gaz, kömür gibi yaygın olarak kullanılan fosil yakıt türleri, doğa! kaynaktan çıkarılırken temiz çevre özelliği kaybolmakta, sürekli bir risk oluşturmaktadır. Fosil yakıtların kullanımları sırasında atmosfere bıraktıkları kükürtdioksit,

karbonmonoksit ve azotoksit emisyonları büyük ölçüde hava kirliliğine neden olmaktadır. Bu kirliliğin atmosferdeki etkileri ise bir taraftan küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine diğer taraftan da asit yağmurlarına yol açmaktadır. Avrupa Birliği, küresel karbondioksit emisyonlarını 2010 yılına kadar %15 azaltmaya başlayacak şekilde değiştirmeyi amaçlamaktadır. Birlik, çevrenin, enerji planlaması ve arzı ile bütünleştirilmesi ve çevre, Avrupa endüstrisinin rekabet gücü ve Birliğin enerji kaynakları arasında sürdürülebilir bir ilişkinin olabildiğini hedeflemektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı sırasında ise, diğerlerine oranla kıyaslanamayacak kadar az olmakla birlikte belli zararlar ortaya çıkmaktadır. Hidrolik güç elde etmek için yapılan baraj gölleri altında kalan flora ve fauna olumsuz olarak etkilenmektedir. Rüzgar gücünü dönüştüren ekipmanların çok fazla gürültü çıkarması da bir diğer çevre sorunudur. 20. yüzyılda kendisine hem çok umut bağlanan, hem de en çok tartışılan enerji türü olan nükleer enerji ise kaza durumunda etkisinin yüksek olması ve radyoaktif atıkların imhasının bazı güçlükler doğurması nedeniyle çevrecilerin eleştirilerine maruz kalmaktadır. Özellikle yakın geçmişte yaşanan Çernobil olayı enerji ile çevre korunması arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymuştur.

Enerji kaynaklı çevre kirliliği sorunlarının çözümü için yapılan uzun vadeli planlarda, yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketiminin günümüz koşullarına uygun düzeyde tutulmasına çalışılmaktadır. Doğaldır ki bugünkü kalkınma hızı içinde, enerjisiz, dolayısıyla kaynakları tüketmeden bir gelişmeden söz edilmesi mümkün değildir. Ancak hedef, tüketirken de çevreye en az zararı vermek olmalıdır. Kısa vadeli planlarda, çevreye en az zarar veren ekonomik yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanmak ana hedefi oluşturmalıdır. Sadece çevre unsurunun düşünüldüğü bir kalkınma da, ekonomik olmayan bir enerji kaynağının kullanıma sokulması da sürdürülebilir kalkınma anlayışına ters düşecektir.

Enerji kaynaklı çevre sorunlarının çözümünde alınması gereken öncelikli önlemlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Yakma teknolojilerinin iyileştirilmesi,
- Dağıtım hatlarındaki kayıpların azaltılması,
- Aydınlatma, ısıtma ve ısınma enerjisinin bilinçsizce harcanmasının engellenmesi,
- Binalarda izolasyon,
- Toplu taşımacılık,
- Hidrolik potansiyelden yararlanma,
- Güneş ve rüzgar enerjisinden istifade etme,
- Doğal gaz kullanımının yaygınlaştırılması,
- Kükürdüz az fosil yakıt kullanımı,
- Santrallere baca gazı arıtma tesisleri kurulması,
- Konutlar için zararsız kömür tedariki,
- Düşük emisyonlu motorlu taşıtların geliştirilmesi ve kontrolü,

- Bilimsel temellere dayalı, mevcut ekolojik koşullara uygun bir enerji politikası geliştirilmesi ve
- Bu politikalara uygun planların ve programların yapılıp yürürlüğe koyulması.¹¹

11.European Environment Agency. "Energy and Environment in the European Union". 2002. p.9

11. AB'nin enerji alanındaki yetkileri ve örgütlenmesi karşı karşıya bulunduğu sorunlarla mücadele etmeye yeterli midir?

Avrupa Birliği'nin enerji alanındaki merkezi olmayan yapısının güçlü olması, bu alanın Birlik tarafından yönetilmesini karmaşık hale getirmektedir. İskandinav ülkeleri dışında, tamamen bütünleştirilmiş bir sınırlar ötesi elektrik ve gaz pazarından bahsetmek zordur. Üye ülkeler arasındaki elektrik ve gaz fiyatlarındaki farklılıkların artma eğilimi göstermesi de AB'nin enerji sektörüne ilişkin yapılanmasının sorgulanmasına yol açmıştır. Üye ülkelerle AB arasında bölüştürülmüş olan AB'nin enerji sektöründeki düzenleyicilik kapasitesi bazı alanlarda yetersiz kalmaktadır. Birlik seviyesindeki enerji sektörü örgütlenmesi hassas bir yapı arz etmektedir. AB, sık sık üye ülkelerin işlerine karışmakla suçlanmaktadır. İdari kapasitedeki belirsizlikler özellikle elektrik ve gaz iç pazarlarının sorunsuz çalışması ile sınırlar arası ticarete ilişkin sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Avrupa Birliği, enerji alanındaki kararlarının daha etkili uygulanmasına hizmet etmek amacıyla 11 Kasım 2003 tarihli Komisyon kararı ile Avrupa Elektrik ve Gaz Düzenleme Grubu'nu oluşturmuştur.¹² Böylelikle Birliğin, elektrik iç pazarı ve sınırlar arası elektrik ve gaz ticaretine ilişkin politikalarının bu düzenleyici çerçeve sayesinde daha kolay hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Bu alanda, 2003 yılında kabul edilmiş olan AB direktiflerine göre, üye ülkelerdeki yetkili düzenleyici makamlar belirlenmeli ve bu makamlar gaz ve elektrik endüstrilerinden tamamen bağımsız çalışmalıdırlar. Bu düzenleyici kuruluşlar, faaliyetlerini sürdürürken Avrupa Gaz ve Elektrik Düzenleme Forumlarının önerilerini dikkate almalıdırlar. Farklı ülkelerdeki düzenleme kurullarının işbirliği ve koordinasyonu enerji iç pazarının tamamlanması ve özellikle yeni üye ülkelerin entegrasyonunun daha kolay sağlanması açısından önemlidir.

12, ComiSsionDecisionof 11 Movember 2003 on establishing the European Regulators Group for Electricity and Gas, 2003/796/EC

Avrupa Elektrik ve Gaz Düzenleme Grubu, ulusal düzenleme kurullarına hem danışmanlık yapacak hem de bu kurullar ile Komisyon arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla mükellef olacaktır. Grubun üyeleri ulusal enerji düzenleme kurullarının başkanları veya temsilcilerinden ve yüksek düzeyde bir Komisyon temsilcisinden oluşacaktır. Grup, enerji sektörüyle ilgili uzmanlar, tüketici, üretici ve pazarlayıcı kesimler ile sürekli iletişim ve karşılıklı danışma anlayışı ile çalışacaktır. Görüldüğü gibi AB'nin enerji alanındaki yetkileri ve örgütlenmesi henüz kurulma aşamasında olup, karşılaşılan sorunlarla mücadele etmedeki başarısı önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacaktır.¹³

13.CEPS, "Rethinking the EU regulatory strategy for the internal energy market -Prospectus for a CEPS Task Force", January 2003. p.5

12.AB'nin genişlemesi Birliğin enerji politikasını nasıl etkileyecektir?

AB'ye şu anda üye olan 15 ülkede 2020 yılı itibariyle enerji talebi büyüme hızının %10 ile %15 civarında olması beklenmektedir. AB'nin yeni 10 üyesinde ise bu büyüme oranının %40'ın da üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu da AB'nin enerji ihtiyaçlarının önümüzdeki 20 yıllık dönemde hem kalite hem de miktar olarak önemli değişikliklere uğramasını kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde AB'nin, enerji alanında, Rusya'ya olan bağımlılığı artacaktır. Genişleme ile birlikte AB'nin, enerji verimliliğinin sağlanmasına, nükleer ve çevresel güvenliğin garanti edilmesine, arz güvenliği ile sosyal ve bölgesel yeniden yapılanmaya ilişkin harcamaları artacaktır. Genişleme sonucunda Euratom tarafından üye ülkelere sağlanan kredilerin üst sınırının yükseltilmesi gerekecek, Komisyon'un yapısal politikalara müdahalesi artacaktır. Genişlemiş bir AB'de enerji iç pazarının tamamlanması da daha zor olacaktır.

Bu gelişmeler enerji talebi yönetiminin yeniden düzenlenmesi ve yeni enerji altyapılarının inşa edilmesini gerektirdiği gibi enerji ağlarının bağlantı kapasitesinin sağlamlaştırmasını zorunlu kılmaktadır. Bütünleştirilmiş enerji ağları, genişlemiş bir AB için iç pazarın oluşması ve enerji arzı güvenliğinin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır.

Genişleme ile AB'ye dahi! olacak olan ülkeler serbest enerji ticaretini sağlamak amacıyla miktar kısıtlamalarını kaldırmak, Topluluk ihracatına yönelik ayrımcılık olmamasını sağlamak için yerleşim hakkı ve hizmetlerin serbest dolaşımına imkan sağlamak ve rekabet kuralları ve standardizasyon gibi iç pazarla ilgili düzenlemeleri yapmak durumundadır. AB'ye yeni üye ülkelerin AB enerji alanına başarılı bir şekilde katılımlarıyla; AB'nin önemli enerji sağlayıcıları olan Rusya, Orta Asya ve Orta Doğu ile bağları güçlenecek, önemli enerji geçiş yolları AB sınırlarına içine girecek, enerji araştırması ve teknoloji geliştirilmesinde yeni bir sinerji yaratılacak, çevresel kaygı ve akıllıca kullanım, enerji kullanımında da Avrupa kıtası geneline yayılacak, enerji sanayii için yeni pazarlar oluşacak ve enerji arzı istikrar daha kolay sağlanacaktır.

13. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması'nın sona ermesini takiben bu sektörde nasıl bir düzenlemeye gidilmiştir?

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması'nın (AKÇT) sona ermesine ilişkin belli sorunları çözmek üzere, AKÇT fonlarının, Avrupa Topluluğu'na devredilmesine karar verilmiştir. Bu amaca yönelik olarak söz konusu fonların kömür ve çelik sanayilerine ilişkin araştırmalar için kullanılabilmesi yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Birlik üyesi ülkeler, bu yöndeki kuralların belirlenmesi için Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması'na bazı hükümler eklenmesine karar vermişlerdir. Bu hükümler, 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanıp 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren ve Avrupa Birliği Antlaşması, Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmalar ve ilgili bazı kararları değiştiren Nice Antlaşması'na bir protokol halinde eklenmiştir. Protokole göre:

•AKÇT'nin 23 Temmuz 2002 tarihi itibariyle varolan tüm aktif ve pasifleri, 24 Temmuz 2002 tarihi itibariyle Avrupa Topluluğu'na devredilmiştir.

•Bu aktif ve pasiflerin net değeri, 23 Temmuz 2002 tarihli AKÇT bilançosunda görüldüğü şekilde, tasfiye işlemlerinden kaynaklanan artış ve azalışlardan sonra, 'Tasfiye edilen AKÇT olarak atıfta bulunulan, kömür ve çeliğe ilişkin sektörlerdeki araştırmalar için kullanılacaktır.

•Tasfiyenin tamamlanmasını takiben, aktiflere, 'Kömür ve Çelik için Araştırma Fonu Aktifleri' olarak atıfta bulunulacaktır.

•'Kömür ve Çelik için Araştırma Fonu' olarak atıfta bulunulan bu aktiflerin gelirleri, araştırma çerçeve programı dışında, özel olarak, kömür ve çelik endüstrisine ilişkin

araştırmalar için de kullanılabilir.

•Konsey, Komisyon'un önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra, Kömür ve Çelik için Araştırma Fonu'nun aktiflerinin işletilmesine ilişkin çok yıllık mali direktifler ile Fon'un araştırma programına ilişkin teknik direktifleri, oybirliği ile kabul edebilecektir.¹⁴

14. Nice Antlaşması. 26 şubat 2001

Komisyon tarafından şubat 2002'de kabul edilen AKÇT'nin sona ermesine ilişkin mali protokolde ise AKÇT kaynaklarının %72,8'inin bundan böyle çelik araştırmaları, %27,2'sinin de kömür araştırmaları için kullanılmasına karar verilmiştir. Mali protokol her beş yılda bir gözden geçirilecektir. Komisyon ayrıca, AB çelik ve kömür politikalarını şekillendirmeye, sadece araştırma alanında değil, sanayi politikası, enerji ve genişleme sürecini de dikkate alacak şekilde uluslararası ticaret alanlarında da devam edecektir. Aday ülkelerin büyük ancak henüz tam anlamıyla altyapısı tamamlanmamış çelik ve kömür sektörlerinin, AB ekonomisine entegrasyonu AKÇT sonrasında Komisyon'un önündeki önemli sorunlardan biri olacaktır. Bu ve benzer sorunların çözümünde AKÇT tecrübesinden yararlanılması gerekecektir.

14. Avrupa Birliği - Rusya Enerji Diyalogu süreci nedir?

30 Ekim 2000'de gerçekteştirilen AB-Rusya Zirvesi'nde AB-Rusya Enerji Ortaklığı tanımında ve düzenlemelerinde ilerleme kaydedebilmek için AB ve Rusya arasında düzenli olarak bir enerji diyalogu oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu Zirve'de kabul edilen ortak bildiri de belirtildiği gibi enerji ortaklığı, enerji tasarrufunda işbirliği, üretim ve ulaşım altyapılarının rasyonelleştirilmesi, Avrupa yatırım olanakları ile üretici ve tüketici ülkeler arasındaki ilişkiler gibi sektöre dair ortak çıkarlarla ilgili konular tartışılmıştır.

Rusya ve Avrupa Birliği, enerji sektöründe doğal ortak konumundadır. Rusya'dan yapılan enerji ithalatı AB'nin toplam enerji ithalatının %45'ine tekabül etmektedir. Rusya'daki enerji sektörü yabancı yatırım ve ihracat gelirleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bunun da ötesinde AB'nin ve Rusya'nın, kıtanın genelini enerji güvenliğini iyileştirmede ortak çıkarları vardır. AB ve Rusya'nın ortak çıkarları AB açısından enerji arzının sürekliliğinin garantilenmesi ve fiyatların hesaplı olması, Rusya açısından ise enerji üretiminde AB yatırımının sağlanması ve enerji sektöründe verimlilik (petrol, gaz ve elektrik).

Ortaklık ve işbirliği Anlaşmasının yasal çerçevesi içinde oluşturulan enerji ortaklığının genel amacı enerji piyasalarının açılması ve bütünleştirilmesi politikalarının yürütülmesi ile enerji ilişkilerinin iyileştirilmesidir. Enerji ortaklığı, petrol, gaz ve elektrik alanlarını kapsamaktadır. Enerji ortaklığı, altyapıyı yenileyebilmek için Rusya enerji sektöründeki yatırım olanaklarının iyileştirilmesini, enerji tasarrufu sağlayan ve çevreye dost teknolojilerin teşvik edilmesini ve Rusya içindeki enerji tasarrufunun geliştirilmesini amaçlamaktadır. Ortaklık vesilesiyle AB, Rusya'nın mali istikrar, üretimin iyileştirilmesi ve yatırımların korunması konularında somut taahhütler vermesine çalışmaktadır.

Ekim 2000'deki AB-Rusya Zirvesi enerji diyalogunun geleceğini oluşturmuştur. Zirve'de artık daha işlevsel bir döneme girildiği belirtilmiş ve kısa dönemde gelişme kaydedilmesi umulan konular şöyle sıralamıştır:

- Rusya'daki enerji üretiminin ve taşımacılığının yasal temellerinin iyileştirilmesi,
- Uzun süreli enerji kaynakları için yasal güvence verilmesi,

- Ulaşım ağlarının fiziksel güvenliğinin temin edilmesi,
- Bazı yeni ulaşım altyapılarının 'ortak çıkar' olarak kabul edilmesi,
- Rusya'nın Arkhangelsk ve Astragan bölgelerinde makul enerji kullanımı ve tasarrufu ile ilgili pilot projelerin uygulamaya koyulması.¹⁵

15 European Commission. The EU-Russia Energy Partnership, http://europa.eu.int/comm/energy_transport/en/lpi_en_3.html

AB-Rusya Enerji Diyalogu'nun geldiği en son noktaya ilişkin 4. İlerleme Raporu Kasım 2003'te açıklanmıştır. Rapor'da bu diyalog sürecinin Avrupa Ortak Ekonomik Alanı'nın hayata geçirilmesindeki önemine dikkat çekilmekte ve AB ile Rusya'nın enerji stratejilerinin ortak değerlendirmeye tabi tutulduğu vurgulanmaktadır. Rapor'a göre AB ve Rusya arasında enerji bağımlılığı karşılıklı olarak artmakta ve enerji sektörüne ilişkin yasal düzenlemeler, teknik normlar ve standartların yakınlaştırılması devam etmektedir. Rapor, petrol alanındaki bilgi değişiminin üretim, tüketim, fiyatlar ve öngörüler ile ilgili olarak geliştirilmesi, Rusya'nın AB petrol pazarının izlenmesi sürecine dahil edilmesi ve ortak enerji yatırımlarının artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Rapora göre AB-Enerji Diyalogu'nun öncelikli alanları şunlardır:

- Enerji pazarlarının bütünleştirilmesi,
- Ortak çıkara hizmet eden enerji altyapı projeleri,
- Nükleer maddelerin ticareti,
- Nükleer enerji alanında işbirliği,
- Enerji ulaştırma ağlarının güvenliği,
- Deniz güvenliği,
- Enerji Teknoloji Merkezi'nin geliştirilmesi,
- Enerji verimliliği.¹⁶

16. EU-Russia Energy Dialogue, Fourth Progress Report, Moscow/Brussels November 2003

15. Türkiye'nin enerji politikası AB ile uyumlu mudur?

Türkiye'nin enerji tüketiminin yarıya yakını petrole dayalı kaynaklardan karşılanmaktadır. Bu, Türkiye'ye önemli bir yük teşkil etmektedir. İşletme ve maliyet açısından kömüre dayalı termik santraller verimliliğini kaybetmektedir. Türkiye'nin, AB'nin enerji politikasına uyumu enerji kaynaklarının çeşitliliğinin ve kalitesinin artırılması açısından son derece önemlidir. Türkiye enerji konusunda kilit role sahip, önemli bir hidroelektrik enerji üreticisi konumundadır. Türkiye'nin stratejik konumu, ülkemizi, Avrupa'ya petrol ve doğal gaz taşınması için geçit bir ülke haline getirmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye, AB'nin 12 Akdeniz ülkesini kapsayan ortaklık sisteminin de bir parçasıdır. 1995 yılında, Barselona Bildirgesi ile, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kurulmuş ve enerji işbirliğinin geliştirilmesine özel atıf yapılarak, enerjinin önemli rolü kabul edilmiştir. Türkiye ve AB, bu çerçevede sürekli diyalog içinde olmuş, bölgesel çapta projeler

geliştirme imkanını bulmuşlardır. 1997 yılında Trieste Konferansı'nda, Enerji Bakanları, 27 ortak ülkenin temsilcilerinden oluşan Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu'nu kurmaya karar vermişlerdir. Bir yıl sonra, Mayıs 1998'de, işbirliği amacıyla bir Avrupa-Akdeniz Enerji Eylem Planı oluşturulmuştur. Sektör düzeyinde, Akdenizli ortakların ve AB'nin enerji üreten işletmeleri arasında işbirliği yapılması ve enerji üreten sanayi işletmelerinin beklenen talep artışına uyum sağlaması iki hedef olarak belirlenmiştir.

Beş yıllık (1994-1999) bir dönemi kapsayan ve 3.4 milyar Euro bütçeli MEDA programı, Akdeniz bölgesine yönelik başlıca işbirliği aracıdır. Akdeniz bölgesi düzeyinde altı MEDA projesi planlanmıştır. Akdeniz Ortaklığı için 2.31 milyon Euro tahsis etmiş olan Avrupa Yatırım Bankası'ndan da önemli destek gelmektedir. Bu mali yardımın yanı sıra, Synergy Programı da Akdeniz bölgesinde uygulamaya koyulmuştur. Program çerçevesinde, 1994 ve 1998 arasında Türkiye'nin de yararlandığı 26 proje devreye sokulmuştur.¹⁷ Bu program, Avrupa-Akdeniz Enerji Forumu'nun kurulması için de bir katalizör görevi yapmıştır.

17. Cahit Atlı, "AB Uyum Sürecinde Türkiye'de Enerji Entegrasyonu Çalışmaları" Standard - Ekonomik ve Teknik Dergi, Ağustos 2002, s.73

Karadeniz Bölgesinde enerji işbirliğini geliştirmeye yönelik AB faaliyetlerine Türkiye de katılmaktadır. Türkiye, enerji bağlantı altyapılarında yatırım yapılmasını teşvik etmeye yönelik devam faaliyetleri yanı sıra, (enerji bağlantı projeleriyle ilgili yatırımların etkinliği ve eşgüdümünü sağlamaya katkıda bulunmuş olan ve bölgedeki planlanan gaz, elektrik ve petrol bağlantı projelerinin bir envanterini çıkarmış olan) Balkan Enerji Bağlantı Görev Gücü gibi enerji bağlantılarını geliştiren faaliyetlerde de yer almıştır.

Türkiye ayrıca, Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Makedonya, Türkiye ve AB arasında işbirliğini geliştirmek için Sofya'da kurulmuş olan Karadeniz Bölgesel Enerji Merkezimin (BSREC) aktif bir üyesidir. Bu merkez, enerji politikaları geliştirilmesi, Enerji Şartı Antlaşması'nın uygulanması, yatırımların teşvik edilmesi gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri (Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan) ile AB işbirliği konusunda da Türkiye'nin oynayacağı rol önemlidir. AB, ekonomik desteğe, enerji arz güvenliğini takviye etme ihtiyacına ve AB'de gaz kullanımında beklenen artışa dayalı olarak işbirliği için bir strateji geliştirmiştir. Bu çerçevede eski Sovyet devletlerine yardım etmeyi amaçlayan "TACIS1 programı çerçevesinde finanse edilen bir AB girişimi olan "İNÖGATE" yoluyla teknik yardım verilmektedir.

Türkiye'nin AB enerji mevzuatına uyum konusundaki yükümlülükleri ile ilgili en son durum, Avrupa Komisyonu'nun Kasım 2003'te açıkladığı 2003 yılı Türkiye İlerleme Raporu ile ortaya koyulmuştur. Türkiye'nin AB enerji politikasına uyumuna ilişkin olarak söz konusu raporda belirtilen hususlar aşağıda özetlenmektedir:

- Enerji sektöründeki arz güvenliği ve petrol stokları konularında AB müktesebatına uyum yönünde gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye, enerji arzı güvenliğinin güçlendirilmesi yönünde, kaynakların ve yolların çeşitlendirilmesi gayretlerini sürdürmüştür. Türkiye'yi Karadeniz üzerinden Rusya'ya bağlayan İran-Türkiye doğalgaz hattı Aralık 2002'de işletilmeye başlanmıştır. Doğu-Batı petrol ve gaz aklinde geçiş ülke olarak Türkiye, artan bir şekilde önemli bir role sahiptir.

- Rekabet ve enerji iç pazarı konusunda, önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Eylül 2002'de, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu bazı elektrik faaliyetleri için lisans dağıtımına

başlamıştır.

- AB mevzuatına uyum, şebeke kodu, dağıtım kodu, getir ve tarifeler ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun denetim ve soruşturma öncesi süreçlerine ilişkin yönetmeliklerin kabul edilmesiyle devam etmiştir.

- Aralık 2002'de Türkiye, Güneybatı Avrupa'da Bölgesel Elektrik Piyasası oluşturulmasını hedefleyen Mutabakat Belgesi'ni imzalamıştır. Nisan 2003'te Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, tüm dağıtım şirketleri tarafından uygulanan tek bir fiyat tarifesi oluşturmuştur. Dağıtım esnasında meydana gelen kayıplar (teknik kayıp ve hırsızlık) üretilen elektriğin %22'si gibi son derece yüksek bir orana sahiptir.

- Kasım 2002'de doğal gaz piyasası serbestleştirmiştir. Ancak BOTAŞ uluslararası ticareti, dağıtım ve depolama faaliyetlerini yürütmeye devam etmektedir ve iç doğal gaz pazarında tek tedarikçidir.

- Petrol piyasası serbesti estirilmiştir. Uygulamaya yönelik mevzuatın kabulünde önemli ilerleme kaydedilmiştir. Eylül 2002'de lisans yönetmeliği kabul edilmiştir. Tarifeler, taşıma ve dağıtım ağları, tüketici hizmetleri, denetim ve soruşturma ve ön inceleme ile iç tesisata ilişkin mevzuat kabul edilmiştir.

- İdari kapasite alanında Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu güçlendirilmiştir.

- Etkin enerji kullanımı alanında, mevzuat uyumunda ilerleme kaydedilmiştir. 2002 yılında kabul edilen elektrik lisans yönetmeliği yenilenebilir enerji kaynaklarına dayanan jeneratör sistemlerine öncelik verilmesini talep etmektedir.

- Katı atıklar ve nükleer enerji alanlarında gelişme kaydedilmemiştir.

- Şartları yerine getiren tüketicilerin Türkiye dışındaki üreticilerden enerji ithal etmesi ve üreticilerin Türkiye dışındaki tüketicilere enerji ihraç etmesi önündeki sınırlamalar halen kaldırılmamıştır.

- Piyasa rekabetinin gerçek anlamda sağlanması için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede devlet ticari işletmesinin toptancı piyasasındaki ve enerji alım anlaşmalarındaki hakimiyetinin ete alınması gerekmektedir.

- Sınır ötesi ticaret alanındaki kısıtlamalar kaldırılmalıdır.

- Yap-işlet-devret ve işletme devri hakkı sözleşmeleri alanındaki sorunlar çözümlenmelidir. Çözümdeki gecikmeler potansiyel yatırımcıların Türk elektrik sektörüne yatırım yapmalarını engellemektedir.

- Elektrik faturalarının tahsilatı konusunda yaşanan problemler çözümlenmelidir.

- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun idari kapasitesi daha fazla güçlendirilmelidir.

- Sonuç olarak, Türkiye, kabul ettiği uygulama mevzuatı ile başta doğal gaz piyasasının serbestleştirilmesini içeren iç enerji piyasasının rekabet edebilirliği olmak üzere Topluluk enerji müktesebatına uyum konusunda yeni ilerlemeler kaydetmiştir. Etkin enerji kullanımı ve yenilenebilir enerji kaynakları alanında da bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Enerji sektöründeki idari kapasite güçlendirilmiştir.

- Ancak tüm enerji alanlarında mevzuatın müktesebata uyumunun tamamlanması ve etkin

uygulanması yönünde gayretler sürdürülmelidir. Uygulayıcı birimlerin kapasite artırımı etkin uygulanmanın sağlanması için gereklidir.¹⁸

18. Avrupa Komisyonu Türkiye İlerleme Raporu - Enerji, 5 Kasım 2003, İKV Özet Çevirisi

25 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Ulusal Programı da enerji alanında gerçekleştirilenleri sıralamakta ve bundan sonra öncelik verilecekleri ortaya koymaktadır. UP'de, 2003-2006 döneminde AB'nin enerji iç pazarına ve bu alandaki tüm AB sistematiğine tam uyum sağlanacağı taahhüt edilmiştir. İlgili idari kapasite ve eğitim ihtiyacının yanı sıra gereksinim duyulacak mali kaynaklar da, AB programlarından elde edilmesi gereken destek dahil olmak üzere ayrıntılı olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği / Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı, Temmuz 2003

Avrupa Komisyonu / 5 Kasım 2003 Türkiye İlerleme Raporu-İKV Özet Çevirisi

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği / AB Enerji Politikası: Pazarın Açılması. Ekonominin Desteklenmesi, 2000

Cahit Atlı / AB Uyum Sürecinde Türkiye'de Enerji Entegrasyonu Çalışmaları, Standard-Ekonomik ve Teknik Dergi, Ağustos 2002

EU-Russia Energy Dialogue / Fourth Progress Report, November 2003

European Commission / European Energy and Transport: Trends to 2030, January 2003

European Environment Agency / Energy and Environment in the European Union, 2002

İktisadi Kalkınma Vakfı / Nice Antlaşması, 26 Şubat 2001, Çevirenler: Sema Gençay Çapanoğlu-Esra Uyanusta

İNTERNET ADRESLERİ:

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

<http://www.abgs.gov.tr>

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği

<http://www.deltur.cec.eu.int>

European Commission, Energy

<http://www.europa.eu.int/comm/energy>

European Commission, Transport

<http://www.europa.eu.int/comm/transport>

İktisadi Kalkınma Vakfı

<http://www.ikv.org.tr>

The Center for European Policy Studies

<http://www.ceps.be>